

TELEMARK FYLKESKOMMUNE
REGIONALETATEN

KULTURHISTORISK REGISTRERING

SKIEN KOMMUNE

REGULERINGSPLAN FOR ET OMRÅDE PÅ
VOLD MELLOM RV 353 OG VOLDSFJORDEN

GNR. 235, BNR. 1

RAPPORT FRA KULTURHISTORISK REGISTRERING

Kommune:		Skien	
Gardsnavn:		Vold	
Gardsnummer:		235	
Bruksnummer:		1	
Kartreferanse			
Tiltakshaver:		Vold og Nenset Brug AS	
Adresse:			
Navn på sak:		Reguleringsplan for et område på Vold mellom rv 36 og Voldsfjorden	
Saksnummer:		01/02677	
Prosjektnummer:			
Registrering utført:	7-8/8-03	Ved:	Torbjørn Landmark
Rapport utført:	11/8-03	Ved	Torbjørn Landmark
Autom. fredete kulturminner i området:			Registreringsnummer
Nyere tids kulturminner i området:			
Ingen			
Flere			
Fotodokumentasjon:			
Faglige konklusjoner:			
☐ Planen er <u>ikke</u> i konflikt med kulturminner.			
Automatisk fredete kulturminner		Nyere tids kulturminner	
☐	Planen er i konflikt	☒	Planen er i konflikt
☐	Ingen synlige, potensiale under bakken	☐	Ikke påvist til nå, nærmere arkivsjekk påkrevs
☐	Ikke vurdert	☐	Ikke vurdert
Videre saksgang (for saksbehandler):			
Registreringar		Merknader	
☐	Videre reg. ikke nødvendig	☐	Ingen merknad
☐	Videre reg. nødvendig	☒	Tilråd spesialområde
☒	Reg. fullført	☐	Tilråd dispensasjon
☐		☐	Foreløbig uavklart
Merknader:	Tilråd spesialområde bevaring for <i>alle</i> de gamle bygningene og kaianlegget		

BAKGRUNN FOR PLANEN

I 1996 ble det fremlagt planer for utbygging av Vold-området. I Skien kommunes møtereferat, datert 16. oktober 1996, heter det under punktet "Byplanavdelingens merknader til skissen (forslag til dispensasjonsplan dat. 03.10.96)": "...*Eksisterende bygninger i området som er av antikvarisk verdi må reguleres til bevaring*". Dette er så langt ikke gjort.

I fremlegg til ny reguleringsplan fra Skien kommune, datert 25.06.03, er flere, men ikke alle, av de verneverdige bygningene foreslått vernet.

I første fremlegg til reguleringsplan (kart datert 06.12.00) foreslo grunneier å legge ut boliger på nordsiden av bekkedraget som deler det sentrale Vold-området i to. Den regionale kulturminneforvaltning gjorde det klart i brev av 19.12.00 at boligbygging her ville møte innsigelse. I det nye plankartet datert 05.06.03 er det aktuelle utbyggingsområdet vist som parkeringsplass.

Den regionale kulturminneforvaltning varslet allerede 19.12.00 at det var aktuelt å registrere området med tanke på automatisk fredete kulturminner. Brev med krav om registrering ble sendt kommunen 30.07.03, og befaringen ble foretatt 07.08.03. Formålet med registreringen var å undersøke de deler av planområdet hvor det er potensial for å finne automatisk fredete kulturminner. Dette er i hovedsak i foreslått byggeområde på høyden syd i planområdet.

SAMMENDRAG

Det ble ikke registrert noen *automatisk fredete kulturminner* i planområdet. Tiltaket kommer således ikke i konflikt med slike kulturminner.

Den varierte bygningsmassen, både med hensyn til konstruksjon og funksjon, bidrar til å løfte Vold opp som et kulturmiljø av stor regional betydning. Det er derfor viktig å verne det gamle bygningsmiljøet. Dette gjøres ved regulere *alle* de gamle bygningene, inkludert uthusbygningene og den gamle kaien, til spesialområde bevaring.

OMRÅDET

Planområdet er lokalisert mellom rv 353 og Voldsfjorden. Området er spesielt både landskapsmessig og opplevelsesmessig ved at rv 36, fra Vest-Telemark, møter sjøen her. Hovedbygningen på Vold, som ligger rett øst for reguleringsområdet er tinglyst fredet 13.02.1924.

Bolvik jernverk på Vold fremstår i dag som et forholdsvis godt bevart teknisk-industrielt kulturminneområde som det knytter seg betydelig antikvarisk interesse til. Utover dam- og rennesystemet er det to soner som er særlig interessante. Det ene er nord for Kilebygdveien

og innbefatter den fredete hovedbygningen med uthusbygninger, forvalterboligen, "Villaen", "Bjerkely" og andre bygninger.

Den andre sonen utgjør i hovedsak reguleringsområdet. I dette området ligger det et titalls bygninger med tilknytning til de aktiviteter som har foregått her. Bygningsmassen har et stort tidsspenn fra det gamle hospital fra 1700-tallet til den verneverdige bensinstasjonen fra 1947. I tillegg har området flere sjøboder, båthus verksbygninger og arbeiderboliger. Bygningene dokumenterer den mangslungne aktiviteten som har foregått på plassen, og dette gjør området i særlig grad til et historiefortellende miljø. Sjøfronten, bygd opp av bolkar, er også et kulturminne som må nevnes i denne sammenheng.

KORT HISTORIKK OM BOLVIK JERNVERK

Halvor Sørensen Borse fikk i 1687 rettsgyldighet til Bolvik og i 1692 opprettet han Bolvik Jernverk. Det er sannsynlig at han omtrent samtidig påbegynte byggingen av hovedbygningen på Vold. Etter Borses død overtok hans svigersønn Herman Leopoldus i 1715. Deretter Deichmænnen og så Herman von Løvenskiold. Godset forblir i Løvenskioldenes hender inntil 1842. Da overtok Jørgen Flood, og det er han som gir hovedbygningen dens nåværende utseende. I 1873 overtok Fredric Croft og etablerte bl.a. isforretning. I 1892 selges eiendommen på nytt og i 1897 overtar familien Lassen.

I en fortegnelse fra 1762 var i alt 90 personer knyttet til verket. I folketellingen fra 1801 fremgår det at 43 husstander hørte inn under Bolvik jernverk. Dette utgjorde 191 personer, dvs. 7% av Solums befolkning.

På begynnelsen av 1800-tallet fikk Bolvik sin malm fra gruvene ved Arendal og Fen ved Ulefoss. På verket var det oppført to røsteovner og en masovn med to blåsebelger drevet av vannhjul. Knusing av malm foregikk i hovedsak for hånd. Det ble for det meste produsert smijern, i mindre grad støpejern.

Ved midten av 1800-tallet innskrenkes produksjonen på grunn av liten fortjeneste på jernet. I 1865, i Floods tid, var det knyttet en masovnmester, en smed og 24 arbeidere til verket. Av arbeideren var det imidlertid 12 stykker som var oppført som "Husmand med Jord", og de har neppe hatt arbeid ved verket året rundt.

(Kilde: Toralf Gjone: Solum bygds historie, bn. 1).

AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER I NÆROMRÅDET

Det ligger tre gravrøyser ca. 350 meter NØ for hovedbygningen (id. 18911, 18912). På nordsiden av Voldsfjorden, langs rv 353, ligger flere automatisk fredete kulturminner. På Grøtvik er det registrert to gravhauger (id. 18965, 18966). På Ørvikåsen ligger det en bygdeborg med gravrøys (id. 18967, 18968) og på Balsøya ligger det to gravrøyser (id. 18987). I tillegg er det registrert gravrøyser nord for Stranda på Herre-sida av fjorden (id. nr foreligger ikke).

UNDERSØKELSEN

Registrering av *automatisk fredete kulturminner* foregikk dels ved visuell overflateregistrering og dels med prøvestikk etter ikke-synlige automatisk fredete kulturminner, i hovedsak steinalderlokaliteter.

Hele det foreslåtte reguleringsområdet ble undersøkt, også det som på plankartet er avmerket som friluft- og jord/skogbruksområder. Prøvestikkingen tok utgangspunkt i 20 m koten da sannsynligheten for å påtreffe steinalderlokaliteter er størst på dette høydenivået. Det aktuelle undersøkelsesområdet for prøvestikking var kollen syd for det avmerkede badeområdet. Kollen er svært kupert med tett vegetasjon. På grunn av vegetasjonen var det ikke mulig å foreta GPS-avmerking av prøvestikkene.

Det ble i alt foretatt et tyvetalls prøvestikk, alle med negativt resultat. Utbyggingsområdet avmerket som B6, B7 og B8 ligger delvis i et område som så ut som et gammelt jorde. Prøvestikk her viste et homogent sandjordlag som med all sannsynlighet er det gamle pløyelaget. Funn av nyere tids keramikk, spiker og slagg fra jernverkstiden viser at jorden har vært i bruk i nyere tid.

Registrering av *nyere tids kulturminner* bygger både på befaring i felt og arkivstudier, i hovedsak Jahn Jansens tilstandsrapport fra 1989.

Et veifar går øst for hospitalet opp bakken forbi B5 og fortsetter i sydøstlig retning ut av planområdet. Dette er med sannsynlighet en gammel vei fra jernverkets tid.

De verneverdige bygningene som i plankartet er avmerket som VS1 består av den gamle bensinstasjonen fra 1948 og to slaggsteinsbygninger. Den vestre av disse er bygget i 1840-årene, opprinnelig som den første skole på Vold. Den er senere blitt brukt som verksted. Den østre er sannsynligvis bygd samtidig med skolen. Her har det vært modellverksted i jernverkets tid.

I plankartet benevnt som B4-1 og B4-2 ligger bla. "hospitalet". Byggets eldste del er avmerket på et kart over området fra 1777. Det er senere bygd på mot nord og vest. "Hospitalet" ble brukt som sykestue for verket. Vest for "hospitalet" ligger et bolighus i 11/2 etasje. Ut fra et gammelt kart har huset opprinnelig vært i én etasje. Påbygning og nåværende eksteriør er fra forrige århundreskifte.

Huset i plankartet B5 er en opprinnelig et-roms lavloftet stue i laftet tømmer. Senere rappet. Jansen mener at bygningen har fungert som arbeiderbolig fra jernverkets tid. Rundt forrige århundreskifte er det gjort tilbygg og påbygg i høyden i reisverk.

I tillegg til disse bygningene er det flere uthusbygninger som fremdeles står.

Bolighusene er i gjennomgående god stand. Dette gjelder også arbeiderboligen i B5. Her er deler av ytterkledning på sørveggen fjernet og tømmerveggen synes å være i forholdsvis god stand. I 1989 var huset, i følge Jansen, nyoppusset. Dette huset er det eneste av de gjenværende bolighusene fra verkstiden som ikke er avmerket som spesialområde bevaring. Uthusbygningene til bolighusene er heller ikke foreslått regulert til spesialområde.

Alt i alt bidrar den varierte bygningsmassen, både med hensyn til konstruksjon og funksjon, til å løfte Vold opp som et industrihistorisk kulturmiljø av stor regional betydning.

All den tid det knytter seg stor historisk interesse til området, er det svært viktig å sikre de få gjenværende kulturminner i området for ettertiden. Dette gjøres ved å regulere til spesialområde bevaring. Som et viktig historiefortellende miljø er det avgjørende å bevare

helheten. I et slikt perspektiv er uthusbygningene også verdifulle kulturhistoriske dokumenter som - i høyeste grad - bør vernes.

Vernefilosofien bør likeledes ligge til grunn ved utbedring av det gamle kaianlegget som delvis er bygd opp av bolkar. På plankartet er dette området avmerket som GB1. Ved utbedring av kai/kaifront bør man sette krav til utførelse som ikke går på tvers av nåværende konstruksjon og materialbruk. Den mest hensiktsmessige måten å sikre dette på er ved regulering til spesialområde bevaring.

KONKLUSJON

Det ble ikke registrert noen *automatisk fredete kulturminner* i planområdet. Tiltaket kommer således ikke i konflikt med slike kulturminner.

I forhold til *nyere tids kulturminner* er det viktig å ta vare på de historiefortellende elementer som ennå er igjen av de mangslungne aktiviteter som har foregått på plassen. I et slikt perspektiv er det viktig å verne om det gamle bygningsmiljøet. Til forskjell fra for eksempel Fossum Jernverk er mye av bygningsmiljøet på Vold intakt. Dette bidrar til å gjøre Vold til et kulturmiljø av viktig regional verdi.

Å sikre et vern gjøres ved å benytte plan- og bygningslovens bestemmelser om regulering til spesialområde bevaring. Dette må gjelde alle de gamle bygningene som ennå står, inkludert uthusene. Det samme verneperspektivet bør gjelde for kai-anlegget. Dette bør også sikres ved regulering til spesialområde slik at det ikke forringes/ødelegges ved istandsetting/utbedring.

SKIEN 12.08.03

.....
rådgiver